

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ К.СТАНІСЛАВСЬКОГО У ПЕДАГОГІЧНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Овчаренко Т.С.

доцент каф. культурології

Актуальність теми. Ідеї про необхідність використання елементів театральної педагогіки, володіння вчителем педагогічною технологією й технікою висловлювалась ще К.Д.Ушинським: «Педагогіка – не наука, а мистецтво, – найбільше, найскладніше, найвище й найнеобхідніше серед усіх мистецтв. Мистецтво виховання спирається на науку. Як мистецтво – воно вимагає здібностей та нахилу, і, як мистецтво воно прагне до ідеалу, якого вічно намагається досягти і, який цілком ніколи не досяжний: до ідеалу досконалої людини» [1]. Педагогічна діяльність пов'язана з мистецтвом, яке виникало лише там, де навчальний матеріал є першоосновою і збагачувався емоціями та почуттями вчителя та учнів. Головним помічником тут може стати внутрішня техніка педагога від свідомості до підсвідомості. Щоб навчити учнів володіти собою педагогу необхідно осмислити і практично опанувати свої психофізичні можливості.

Аналіз наукової літератури з теми. Значний внесок у методологію та методику дослідження цього питання зробив В.О.Сухомлинський, котрий вважав педагогічну техніку засадовою стосовно професійної культури педагога. Питання взаємозв'язку театральної педагогіки та педагогічної діяльності вчителя хвилювала й педагога А.С.Макаренка. Він наполягає на необхідності проведення етюдної роботи (як для педагога та і для вчителя) та вживає її у своїй діяльності. Також він відзначав велике значення гри у вихованні, наводив класифікацію дитячих іграшок, розмірковував про взаємозв'язок між грою та працею, наполягав на те, що грою треба керувати.

Деякі дослідники у своїх працях надають нам приклад вправ, які можна використовувати для учнів та студентів. Наприклад, О.П.Єршова,

Т.А.Єршова, Ю.І.Рубіна – використовують у своїх вправах принципи театральної системи К.Станіславського.

Виховний вплив процесу сприйняття мистецтва на учнів та студентів, розкрито у педагогічній літературі дуже добре. В них підіймаються питання педагогічного керівництва дитячої театральної самодіяльності, її виховні можливості та необхідності творчого використання основ режисури в педагогічному мистецтві. Наприклад, цікавість викликає дослідження Б.Н. Нащекіна, в якій розкрито проблема естетичного виховання в самодіяльному колективі; дисертація С.Д. Нікорової присвячена питанням театрального мистецтва як засобу морально-етичного виховання у школі; найбільш цікавою є праця В.Г. Ширяєвої, де увага приділяється загальним принципам організації театральних занять з метою художнього та нравственного виховання.

Про можливості використання театрального мистецтва у школі писав М. Бахтін. Він пов'язував це з тим, що воно за своєю психологічною природою близько до дитячої гри. Серед вагомих чинників, які пов'язують педагогічне та театральне мистецтво, він називає такі: вміння перевтілюватися, використовувати увагу та фантазію.

Виховну роль театру та драматизованих ігор стверджували Д.Б. Ельконін та М.А. Епштейн. Вони називають її «арифметикою соціальних відношень». Гра – це засіб засвоєння та пізнання світу і самоствердження в ньому. Прогностичну та діагностичну функцію театру розглядає Н.М. Корнієнко. Театр – це родове мистецтво, а завдяки грі ми можемо зберігати характерні особливості того чи іншого етносу, народу.

Мета нашої статі – показати можливості використання театральної творчості, а саме системи К. Станіславського для підвищення ефективності взаємодії педагога та учня (студента).

Основний матеріал. Педагогічна взаємодія просліджується у емоційно-комунікативній сфері. Педагог розробляє драматургію педагогічної дії, визначає етапи його розвитку, будує план, який передбачає

режисерський задум та бачення того чи іншого сюжету, і частіше виступає як транслятор педагогічних ідей. Саме це спілкування та взаємодія з'являються рушійною силою театрального та педагогічного процесу.

Мета та завдання які вирішують театральна та шкільна педагогіка схожі. Їх можна визначити як вплив людини на іншу людину та викликання певних переживань. Нарешті, театральна та шкільна педагогіка має однаковий інструмент впливу – психофізична природа актора та педагога. Крім того, практика показує, що багато здібностей одного й того ж порядку можуть бути як у актора, так і у педагога.

«Система – це не «куховарська книга». Це не довідник, а ціла культура, на якій треба зростати й виховуватися впродовж тривалого часу. Її не можна завчити напам'ять. «Систему» треба вивчати по частинах, але потім охопити в усьому цілому, добре зрозуміти її загальну структуру й склад. Коли вона розкривається перед вами, немов віяло, тоді ви отримаєте про неї правильне уявлення» [2]. Звідси випливає, що система К. Станіславського є наука цільна, єдина, гармонійна, в якій кожний елемент зумовлює наступний. Система містить п'ять принципів, які можуть бути застосовані й педагогом:

- 1) Принцип життєвої правди;
- 2) Принцип ідейної спрямованості і вчення про над завдання;
- 3) Принцип дії;
- 4) Принцип органічної творчості;
- 5) Принцип творчого перевтілення в образ.

Отже, дія, увага, органіка, звільнення м'язів, уява, спілкування, бачення, підтекст, над завдання, наскрізна дія – це основні поняття системи театрального педагога К.С.Станіславського, кожен з яких знаходить своє відображення у практичній діяльності як актора, так і педагога.

Педагогічна та театральна творчість має ряд процесуальних характеристик:

1 – систематичність та послідовність творчого процесу. Для актора – це грання ролі, а для педагога – це процес виховання та навчання;

2 – майже усі люди, які займаються творчістю, працюють коли є натхнення. Актор та педагог мають працювати в різних обставинах і не мають бути залежними від свого настрою;

3 – актор та педагог починає кожну виставу (урок) з «нуля»;

4 – процес театрального та педагогічного впливі здійснюється в умовах публічного виступу. Учні – це публіка, з якою треба вести діалог. Вони ж не тільки спостерігачі процесу, а й активні його учасники. У театрі – глядач, який також іноді активно вживається в умовні обставини. Таким чином, глядач та учні – є одночасно й суб'єктом, й об'єктом впливу;

5 – творчість актора й педагога потребує від них оперативності у керівництві своїми психічними процесами та життєвий виклик творчого самопочуття;

6 – результати театральної та педагогічної творчості динамічні, розвиваються, змінюються, інакше кажучи, уявляють собою процес;

7 – театральна та педагогічна творчість має колективний характер.

Завдання педагога у школі – забезпечити умови для творчості кожному учню. Кожен урок – це створення педагогічній драматургії, яка надає напруженості, діалектичності педагогічному процесу. Урок – це педагогічна «п'єса», де вчитель виступає режисером, автором сценарію. Він будує драматургію відношень і керує ними, визначає місця і роль кожного учня в процесі «гри», керує елементами імпровізації, якщо це треба.

І.Є Кох у своєму підручнику «Основи сценічного руху. 38 уроків» пропонує складати кожний урок з таких дисциплін: гімнастика, ритміка, пластичність рук, координація, акробатика. Починаючи з 5-того уроку увести вправи на рівновагу, а з 19-20 того уроків – різні етюди та сценічні прийоми [3]. Таким чином, якщо ми оволодіємо такими елементами театральної педагогіки як зовнішня техніка (вербальна дія) та внутрішня техніка (фізична дія), ми навчимося володіти собою в будь-яких обставинах.

Результати дослідження. Для успішного проведення уроку вчителю треба створити у самого себе творче налаштування. Про нього йдеться у

К.С. Станіславського по відношенню до актора. Педагогу також треба вміти налаштуватися на заняття, і зарядити аудиторію своєю енергією. Розглянемо приклади, коли такий настрій відсутній – це нелюбов до своєї професії, конфлікти, негаразди на роботі, перевтомлення, проблеми в родині таке інше. Якщо педагогу заважає перша причина, то йому слід змінити професію. Всі причини іншого порядку можна переробити на ефективні ситуації.

І так, перша ситуація. Педагог вже провів 3 пари, втомився, і треба провести останнє заняття. Що робити? Для цього можна використати вправи медитативного характеру, розслабитися, відпочити 4-5 хвилин у спокійному середовищі, прослухати спокійну музику (якщо можливо), а може випити чашку гарячого чаю.

Ситуація друга – Треба провести заняття на тему, яка у педагогу не дуже до вподоби. Як тут отримати творче натхнення? К.С. Станіславський пропонував актору знайти в ролі якусь цікавість, «манкість». Так саме може зробити і педагог – вивчити сам текст, знайти нові факти щодо теми.

Ситуація третя – не склалися відношення з групою. Настрій педагога псується, як тільки він збирається на зустріч з учнями. Що ж робити? Тут треба також вправи на медитацію, вивчити урок досконало, продумати елементи і прийоми зацікавлення студентів.

Але, треба розуміти, що урок – це не театралізована вистава, не механічне запам'ятовування своєї ролі. Це, перш за все процес спілкування, інтерпретації, спостереження, імпровізації. Імпровізація повинна бути досконало поміркована та підготовлена: продумати скільки часу треба на вербальне спілкування, де саме розташувати учнів і знаходитися самому, продумати можливі відповіді студентів та можливий результат уроку, підготувати цікавий додатковий матеріал (малюнки, музика, питання, засоби візуалізації тощо), продумати зовнішні атрибути уроку (свій власний одяг, манеру поведінки, наочні матеріали тощо).

І, на останнє ми наведемо список ігор, які можна використовувати на уроках зі студентами для більш ефективного взаєморозуміння та діалогу: «Друкована машинка», «Тіло в ділі», «Дзеркало», «Перетворення». «Одне ж й те діло неоднаково», «Слухаємо», вправи на вміння держати паузу та користуватися силою свого голосу, «Співаємо разом пісню», вправи з вигаданими предметами у вигаданих обставинах.

Висновок. Система К.С. Станіславського – це не набір раз і назавжди установлених істин. Він відкрив закони акторської гри і творчості, які не «вигадані», а надані самою природою. Система має універсальний, позачасовий, загальний характер. Схожість сценічної та педагогічної діяльності за метою (вплив та виклик почуттів), за змістом (комунікативний процес), за інструментом впливу (психофізична природа професії) дозволяє втілювати деякі розділи технології режисури на уроках.

Процес проведення уроку більш керований, ніж гра у виставі. Результати зворотного зв'язку «вчитель-учень» можна побачити одразу, на відміну від вистави, де актори не завжди отримують рефлексію від глядача. Принципова різниця у роботі актора на сцені та педагога в аудиторії полягає в тому, що актор перевтілюється в образ іншого «Я», а педагог – втілює своє власне «Я». Підтримуємо думку Л.С.Виготського про те, що: «Навчання тільки тоді є добрим, коли воно є творцем розвитку»[4].

Список літератури:

1. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. – Київ, 1983, – Т.1 – С. 205.
2. Станіславський К.С. Зб. творів: в 8-ми т. – М, 1955. – Т.3. – С.309-310.
3. Кох І. Є. Основи сценічного руху: 38 уроків. – Л, 1962. – 231 С.
4. Виготський Л.С. Конкретна психологія людини//Вісник московського університету. – Серія 14(Психологія), 1986. – № 1 – С.12.